

УДК 811.112.2'42=161.2:808.51
DOI: 10.32342/2523-4463-2020-1-19-31

Н.І. ПАЛАМАР,
кандидат філологічних наук, доцент
асистент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ КІНЦІВКИ ПОХВАЛЬНОЇ ПРОМОВИ

У статті розглянуто особливості кінцівки похвальної промови (лаудації) на основі німецької та української мов, проаналізовано тематичний матеріал висновків похвальних промов, виокремлено відмінності у формуванні цієї частини промови в німецькій та українській мовах, здійснено кількісний аналіз фактичного матеріалу, який використали у похвальних промовах обох досліджуваних мов.

Кінцівка (заклучна частина) належить до трьох основних складових будь-якої промови. Вона разом зі вступом формують так зване обрамлення промови. Ці складові за розміром звичайно поступаються основній частині промови, що містить докази на користь відповідної позиції, проте, не варто применшувати вагу і вступу, і заключної частини. Функція вступу похвальної промови полягає у своєрідному введенні в тему, а заключної частини – підбити підсумки сказаного. Коли співвідношення частин виступу порушується, ефективність промови знижується [5, с. 201].

Заклучній частині похвальної промови в німецькій та українській мовах притаманна активація почуттів аудиторії (радості, любові й поваги до адресата лаудації). Основними темами кінцівки, що зустрічаються у досліджуваних лаудаціях, є такі: вітання адресата, побажання йому усіляких гараздів, вдячність за діяльність та особлива заслуга саме його у певній галузі, виокремлення певних якостей адресата, які виділяють його з поміж інших, вираз почуттів та емоцій до адресата, віршовані рядки, сформовані на честь адресата, цитати та заклики до подальших звершень.

Ключові слова: епідейктична промова, похвальна промова, лаудація, виступ, кінцівка, висновки, композиція, тематично-змістовий матеріал.

В статье рассмотрены особенности концовки похвальной речи (лаудации) на основе немецкого и украинского языков, проанализирован тематический материал выводов похвальных речей, выделены различия в формировании этой части речи в немецком и украинском языках, осуществлен количественный анализ фактического материала, который был использован в похвальных речах обоих исследуемых языков.

Ключевые слова: эпидейктическая речь, похвальная речь, лаудация, выступление, концовка, заключная часть, композиция, тематически содержательный материал.

Актуальність теми проведеного дослідження зумовлена тенденцією сучасного мовознавства до системності вивчення мовлення як невід'ємної складової людської життєдіяльності. З цього погляду, похвала – комунікативне явище, нерозривно пов'язане з параметрами мови та мовлення, їх когнітивного та соціального середовища, феномен із специфічними властивостями, які не можна повністю пізнати без поглибленого вивчення та систематизації. Вагомість дослідження визначається також тим, що його предмет перебуває на перетині інтересів декількох лінгвістичних дисциплін – соціо-, прагма-, етно- та психолінгвістики, теорії мовленнєвої діяльності. Актуальність роботи зумовлена й тим, що похвала на матеріалі сучасної німецької мови та української не була предметом спеціального дослідження. Аналіз різних типів промов є актуальним сьогодні, оскільки відображає дослідження суспільно-побутових ситуацій, цікавих для обговорення [10–19].

Метою статті є виявлення, системний опис та обґрунтування характерних ознак однієї зі структурних частин похвальної промови – кінцівки на основі вибірки німецьких та українських промов. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань: розглянути особливості кінцівки похвальної промови, проаналізувати тематичний матеріал, виокремити відмінності у формуванні цієї частини промови в німецькій та українській мовах, здійснити кількісний аналіз фактичного матеріалу, який використали у похвальних промовах обох досліджуваних мов.

Об'єктом дослідження є кінцівка похвальної промови; предметом – її структурні та тематичні характеристики.

Похвала – це аксіологічна категорія, одна із мовленнєвих стратегій для висловлення позитивної думки та схвалення. Вона безпосередньо пов'язана з емоційністю та експресивністю, що разом із оцінкою формують конотативний аспект мовних одиниць. Похвала може реалізуватись різними типами мовленнєвих актів, які формують його комунікативну мету – вираження позитивного ставлення мовця до дій, учинків, якостей адресата. Різновекторний лінгвопрагматичний статус похвали зумовлений її комплексною природою: ознаки похвали виходять за межі мовленнєвого акту і екстраполюються в мовленнєвому жанрі чи типі тексту. Характеристика мовленнєвого жанру похвала передбачає розгляд мовленнєвої ситуації з урахуванням чинників комунікативного минулого та майбутнього, взаємодії автора та адресата, вертикального та горизонтального розгортання. Ілюкативну мету досліджуваного явища можна зафіксувати і в межах похвальної промови. Її трактуємо як тип тексту, що характеризується публічним процесом реалізації, безпосередністю комунікації, відсутністю спонтанності та монологічністю.

Аналіз похвальних промов у пропонованій статті здійснюється за принципами і підходами риторики. Проте матеріалом слугують лише тексти промов, тому їхня характеристика стосується переважно лінгвістики тексту. Розгляд промови в межах дискурсу не реалізований у пропонованому дослідженні, однак, такий підхід можливий у подальших розвідках.

Вивчення лаудації передбачає визначення поняття «промова». Його розуміють як публічний виступ з певного приводу, текст такого публічного виступу. Це усний виступ із метою висвітлення інформації та впливу на розум, почуття чи волю слухачів. На відміну від наукового реферату або доповіді, промова не має на меті повчати та спонукати за допомогою певних аргументів, а хоче переконати публіку, щоби здобути її прихильність [1, с. 66].

Похвальна промова належить до трьох основних типів промов, котрі вперше розмежував та схарактеризував Арістотель, – *дорадчу (політичну), судову й епідейктичну (урочисту)*. Мета дорадчої промови – схилити або відмовляти, судової – звинувачувати чи виправдовувати, епідейктичної – хвалити або осуджувати [4, с. 70–81]. Власне, остання з її особливостями та характеристиками становить для пропонованого дослідження предмет зацікавлення.

Відповідно до назви промови визначається її тема – похвала особи. Текст лаудації спрямований на масову комунікацію із характерними ознаками – безпосередністю комунікації, часовою та просторовою необмеженістю, відсутністю спонтанності, монологічністю. У похвальній промові має місце комунікативна тріада, що складається з мовця, адресата і аудиторії. Лаудації притаманні три функції: інформативна, апелятивна та контактна. Тематичний матеріал у промовах різний і змінюється залежно від особи автора, адресата, відносин між ними, діяльності адресата тощо та варіює у такому діапазоні: *професія, результати діяльності, посада, звання, страждання, утиски, біографічні дані, характер, багатогранність адресата* та ін. Тематичний матеріал, викладений у промовах за допомогою певних методів викладу матеріалу. Один з них – *хронологічний*, який відображає природний порядок елементів та їхню реалізацію в житті: попередні постають причиною для подальших, а подальші – наслідком попередніх. Увесь сюжет промови розгортається у вигляді ланцюжка подій та фактів. Використання цього методу в лаудації спостерігаємо у послідовності головних тем, які зазвичай описують у похвальній промові: *життя – творчість – особистість*. Частини цієї тріади містяться у промові не компактно, а розподілені впродовж усієї промови. Однак така послідовність викладу містить загрозу втрати уваги та зацікавлення аудиторії, що унеможливує досягнення автором

комунікативної мети. Тому значно частіше використовують методи викладу матеріалу, що передбачають стимуляцію уваги слухачів і промовця, зокрема *фабулярний метод викладу* зі штучним порядком організації фактів, що потребує від автора мистецтва групування матеріалу не за послідовністю їх виникнення, а за сутністю. *Дедуктивний метод* – розгортання від загального до конкретного. Спочатку подана загальна характеристика тієї чи іншої галузі, а відтак місце, здобутки і значення адресата для неї.

Однією з основних вимог кожної промови з давніх давен була її чітка структура та внутрішня зв'язаність між частинами. Загальноприйнятою вважалася статична композиція промови, а саме: *вступ, основна частина та кінцівка (заключна частина)* [4, с. 110]. Розглянемо особливості останньої з трьох частин на основі лаудаційних промов у німецькій та українській мовах, зокрема її функцію та тематичне наповнення. Для аналізу слугує вибірка зі 100 промов (50 українських та 50 німецьких), виголошених під час ювілеїв видатних діячів науки і культури та вручення різноманітних премій. Необхідно зазначити, що більша частина україномовних похвальних промов не опубліковані, а зібрані з приватних джерел. Тому у деяких прикладах відсутні посилання.

Кінцівка разом зі вступом утворює обрамлення промови. Її мета залежать головню від виду виступу і конкретних обставин. За Ф. Прокоповичем, кінець складається з двох частин – переліку сказаного та збудження почуттів [5, с. 240]. Однак згідно з аналізом корпусу, кінцівці лаудації в німецькій та українській мовах притаманна лише активація почуттів аудиторії. Підсумовуючи, промовець повинен викликати у слухачів почуття радості, любові та поваги до особи, про яку йдеться.

До одного із варіантів завершення лаудації, належить вітання адресата зі знаменною подією (32% німецької вибірки, 20% української):

(1) *In diesem Sinne, mein lieber Jurko, möchte ich dir zu diesem schönen Preis gratulieren, du hast ihn wahrlich verdient. Daher: Hoch die Geige! Und natürlich auch das eine oder andere Glas oder, wienerisch gesagt, Glasl. Witaju tebe i twoje zdrowja!* [6, с. 129].

(2) *Тож, велелюдна спільнота Наукового товариства ім. Шевченка та його Президія щиросердечно вітають Вас, високоповажна Олександро Антонівно, з нагоди славного ювілею повноліття!* [О. Купчинський: лаудація О. Сорбенській до 70-ліття, 2007].

У кінцівці лаудацій української вибірки автор найчастіше реалізує побажання адресатові (56% корпусу), зокрема, В. Снітинському:

(3) *Вельмишановний Володимире Васильовичу! [...] Ваш внесок у розбудову незалежної Української держави, її освіти та науки вже сьогодні є вагомим, результативним і гідним поваги та пошанування. Тож хай множаться Ваші славні діла на добро та славу Вашому університету, його студентству та всій Україні!* [3, с. 14].

Підсумовуючи, лаудатор інколи виголошує вдячність адресатові за його діяльність. Подяка може бути загальною, наприклад, від імені всієї наукової галузі або певного закладу чи особиста вдячність лаудатора за допомогу, співпрацю тощо (28% німецької вибірки, 8% української):

(4) *Ich kenne nicht viele Übersetzer, auf deren neue Bücher ich mich freuen kann wie auf die neuen der anderen Autoren. Dafür, liebe Frau Edl, den herzlichsten Dank!* [8, с. 45].

(5) *Прийміть щиру подяку за високе служіння обраній справі, невтомний творчий пошук, самовідданість, добро і щедрість Вашої душі* [3, с. 60].

Підсилює дію лаудації на слухачів озвучення наприкінці цитати, яка підтверджує значення адресата (2% німецької вибірки, 2% української). У прикладі (6) промовець цитує молодого Г. Лукаса, який писав про С. Бовеншен, а в українському прикладі (7) проілюстрована цитата І. Калинця стосовно А. Содомори:

(6) *Der Essayist, schreibt der junge Georg Lukas, den Silvia Bovenschen zitiert, spricht «immer von den letzten Fragen der Lebens [...] aber doch immer in dem Ton, als ob [...] nur von den wesentlichen und hübschen Ornamenten des Lebens die Rede wäre. So scheint es, als ob jeder Essay in der größtmöglichen Entfernung von dem Leben wäre, und die Trennung scheint und so größer zu sein, je brennender und schmerzlicher die tatsächliche Nähe der wirklichen Wesen beider fühlbar ist»* [6, с. 112].

(7) *«Ми щасливі, що живемо в час Андрія Содомори», – сказав Ігор Калинець. Я думаю, що ми всі присутні одноставно підтримаємо ці слова* [М. Комарницький: лаудація А. Содомори з нагоди вручення ордена «За інтелектуальну відвагу», 2009].

У кінцівці промовець може висловити особливу заслугу адресата в його діяльності (12% німецької вибірки, 2% української):

(8) *Die jiddische Literatur ging niemals in einer Shtetl-Romantik auf; sie gehört mit vielen ihrer Texte ganz und gar in die komplexe Geschichte der – im emphatischen Sinn – modernen Literatur. Auf die Rettung auch dieser Erinnerung zu zielen: das ist vielleicht die besondere Signatur der Arbeit von Arnim Eideherr.* [6, с. 57].

(9) «Живу між Україною та Італією» – сказала якось наша почесна гостя. Живе в умовах, коли, за її словами, «реальна зустріч між Україною та Європою досі ще не відбулася». Ми, галичани, добре знаємо, як це непросто бути місточком поміж берегами, які норовлять розійтися. Але вони все-таки зійдуться – **і коли зійдуться, то в цьому буде заслуга також і Оксани Пахльовської.** Передумовою цього об'єднання буде те, що так активно обстоює п. Оксана: «*In libertate coniuncti*» – «Об'єднані свободою» [М. Мариневич: лаудація О. Пахльовській, орден за «Інтелектуальну відвагу», 2009].

У заключній частині промови лаудатор може сконцентрувати увагу на якостях адресата, особливо тих, які вирізняють його з-поміж інших (8% німецької вибірки, 2% української):

(10) *Indem die Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung Kurt Flasch für seine wissenschaftliche Prosa auszeichnet, ehrt sie auch sich selbst, denn es sind nicht viele, die an deutschen Universitäten ihre Sprache beherrschen wie er, die erzählen, verdichten, Pfade durch das Gestrüpp schlagen, uns auf Lichtungen führen, uns die Augen öffnen und ein springlebendiges großes Mittelalter zeigen, die uns auch helfen, die bösen Geister zu beschwören, welche bekanntlich nichts mehr fürchten als die Lächerlichkeit* [6, с. 121].

(11) Серед сучасників – організаторів освіти і науки, громадських і державних діячів – **Володимира Снітинського вирізняє його внутрішня динаміка, мобільність, творча піднесеність у розв'язанні найскладніших завдань, які висуває дійсність.** Безсумнівною є знаковість його імені на культурно-освітній мапі Незалежної України [3, с. 37].

Вираження почуттів у лаудації спостерігаємо у випадку, коли особи автора й адресата перебувають у близьких, дружніх відносинах (6% німецької вибірки, 4% української):

(12) *Mit Hans Keilson lebt noch ein später «Reüräsentant des bürgerlichen Zeitalters» unter uns, wie Thomas Mann 1932 Goethe genannt hat. Freuen wir uns an ihm, und freuen wir uns mit ihm, daß er heute den Johann–Heinrich–Merck–Preis entgegennehmen kann, der ihm wahrlich gebührt* [9, с. 107].

(13) **Дорогий наш ювіляре, ми тішимся з Вашої творчої енергії, активної педагогічної діяльності та зичимо надалі великого здоров'я, радості від життя і щедрості від рідних, близьких, друзів і учнів!** [О. Купчинський: лаудація С. Козакові до 70-ліття, 2007].

Яскравою кінцівкою кожної лаудації будуть віршовані рядки, написані на честь адресата. У такий спосіб підсумовується характеристика і наголошується на ключових моментах життя та діяльності (2% німецької вибірки, 6% української). Приклад реалізації такої кінцівки міститься у промові В. Сулиму (14), а також у вітальній промові В. Снітинському (15):

(14) *WOŁODYMYR SULYM zum 50. Geburtstag
Seht, wie viele Menschen drängen
Heute zum Dekan dort hin.
Schlägt er nicht um viele Längen,
Alles, was da steht um ihn?
Denn zu Recht wird er gepriesen
Der Fakultät als glänzend Zier.
Bis zur Stund' hat er bewiesen:
Wort und Tat gehör'n nur ihr.
Sein Wirken ist zu spüren[...]
[R. Brunner: Laudatio auf W. Sulym, zum Jubiläum, 2009].*

(15) *Були в нас предки – скіфи, анти, арії,
Але усі вони були аграрії!!!
Всі від землі діла свої вели –
Тому вони й великими були.*

*Земля Подільська Вас благословила,
Дала в науці і любові сили,
Щоб мудрість предків Ви в собі плекали
І молодим серцям передавали [...] [3, с. 82].*

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що кінцівка може завершуватись веселим жартом, хоча лише у німецьких лаудаціях (8% вибірки):

(16) [...] *eine Laudatio ist eine ernste Sache; darum gegenbalanciere ich am Schluß meiner Glückwunschdepesche meinen Beitrag durch einen Schuss Fröhlichkeit und leihe mir von Konrad Adenauer den Spruch: «Alle menschlichen Organe werden einmal müde – nur die Zunge nicht». Da hat er aber nicht Recht, [...] denn die Zunge meines Kollegen und Freundes Professor Bohdan Maksymtschuk ist jetzt müde und möchte sich unbedingt mit einem Schluck köstlichen Getränks auf das Wohl unseres Geburtstagskindes Wolodymyr Sulym und auch auf unser aller Wohl erquilen [R. Brunner: Laudatio auf W. Sulym, zum 50. Geburtstag, 2009].*

Підсумуємо варіативність кінцівки лаудації в німецькій та українській мовах з погляду кількісного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Тематика кінцівки лаудацій в німецькій та українській мовах

Тема кінцівки	Німецька мова, %	Українська мова,%
Вітання	32	20
Побажання	0	56
Вдячність	28	8
Особлива заслуга	12	2
Якості	8	2
Жарт	8	0
Вираження почуттів	6	4
Віршовані рядки	2	6
Цитата	2	2
Заклик	2	0

На основі зазначеної вище таблиці можна зробити висновки про множинність варіантів заключної частини похвальної промови: від вітань та побажань до жартів та закликів на майбутнє. Проте функція цієї частини промови в обох досліджуваних мовах залишається сталою – викликати позитивні емоції в адресата лаудації. Відмінності, що спостерігаємо у обох мовах, можна пояснити тематикою зібраних похвальних промов, національними особливостями та менталітетом.

Список використаної літератури

1. Абрамович С.Д. Риторика загальна та судова / С.Д. Абрамович, В.В. Молдован, М.Ю. Чикарькова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
2. Аристотель Риторика. Поэтика / Аристотель ; пер. с древнегреч. О. Цыбенко, В. Аппельрот. – М.: Лабиринт, 2000. – 224 с.
3. З любов'ю до людей, з вірою в Україну: Зб. на пошану Володимира Снітинського ; упоряд. А. Куза. – Львів: ЛНАУ, 2008. – 340 с.
4. Мацько Л.І. Риторика / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 311 с.
5. Прокопович Ф. Філософські твори / Ф. Прокопович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/procop/proc106.htm> (останнє звернення 10.03.2020).
6. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung Darmstadt. Jahresbuch 2000-2001 / Red. Michael Assmann. – Göttingen: Wallstein Verlag, 2001. – 264 S.
7. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung Darmstadt. Jahresbuch 2002 / Red. Michael Assmann. – Göttingen: Wallstein Verlag, 2002. – 256 S.

8. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung Darmstadt. Jahresbuch 2005 / Red. Michael Assmann. – Göttingen: Wallstein Verlag, 2005. – 231 S.
9. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung Darmstadt. Jahresbuch 2009 / Red. Michael Assmann. – Göttingen: Wallstein Verlag, 2009. – 288 S.
10. Iffy L. Laudation to the midwives / L. Iffy // *Orvosi Hetilap*. – 2018. – Vol. 159. – Issue 26. – P. 1079–1083. DOI: 10.1556/650.2018.31160.
11. Lurson B. Politics and Rhetoric at the End of the Eighteenth Dynasty / B. Lurson // *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*. – 2019. – Vol. 146. – Issue 2. – P. 164–208. DOI: 10.1515/zaes-2019-0017.
12. Prihodko G. Specific Nature of Evaluative Speech Acts / G. Prihodko // *Advanced Education*. – 2018. – Issue 9. – P. 201–205. DOI: 10.20535/2410-8286.128232.
13. Pepe C. (Re)discovering a Rhetorical Genre: Epideictic in Greek and Roman Antiquity / C. Pepe // *Res Rhetorica*. – 2017. – Issue 1. – P. 17–31. DOI: 10.29107/rr2017.1.2.
14. Dionne J. Greening epideictic speech / J. Dionne // *Environmental Communication Pedagogy and Practice*. – Oxford: Routledge, 2017. – P. 223–228.
15. Petlyuchenko N. Features of Expressive Female Speech in the Political Discourse of Spain and Latin America / N. Petlyuchenko // *Advanced Education*. – 2019. – Issue 12. – P. 212–219. DOI: 10.20535/2410-8286.155500.
16. Turyshva O. Lexeme Mein- Part-Of-Speech Appurtenance in the Modern German Grammar in the Framework of Optimality Theory / O. Turyshva // *Advanced Education*. – 2017. – Issue 7. – P. 51–56. DOI: 10.20535/2410-8286.92455.
17. Atkins Ju. “Strangers in their own Country”: Epideictic Rhetoric and Communal Definition in Enoch Powell’s “Rivers of Blood” Speech / Ju. Atkins // *Political Quarterly*. – 2018. – Vol. 89. – Issue 3. – P. 362–369. DOI: 10.1111/1467-923X.12548.
18. Шаповалова Т.А., Витютнева А.С. Манипулятивный потенциал эпидейктической речи / Т.А. Шаповалова, А.С. Витютнева // *Вестник Томского государственного университета. История*. – 2015. – Вып. 6. – С. 74–78. DOI: 10.17223/19988613/38/12.
19. Balot R.K. Epideictic Rhetoric and the Foundations of Politics / R.K. Balot // *Polis*. – 2013. – Vol. 30. – Issue 2. – P. 274–304. DOI: 10.1163/20512996-90000542.